

СОЛОМ'ЯНА ВДОВА

– Сам прийшов. Ну, то хай живе, гвіздок який у стіну заб'є чи велика відремонтує, і то вже добре. Таки ж дві пенсії вкупу. Та чи мені миски борщу шкода. Онде за хлібом пішов, а так би я плентала. А в мене ноги теж не в лотерею виграні, – тараторила Нінка кумі, виправдовуючись чи то перед нею, чи перед собою за те, що прийняла свого гуляку назад.

– Так, а ти йому де постелила, чи разом, може? – усе допитувалася кумонька, діловито підперши свої два підборіддя рябим кулаком.

– Та Бог з тобою! Він десь тинявся майже тридцять літ, а я його назад до пазухи? Оно де спить, – Махнула рукою Нінка в бік старенького дивану, що стояв під вікном у кухні.

Жінка знала, що товаришка однак рознесе по людях усе, що довідалася, як сама захоче. І що баби вже слиною стікають погріті зуби на сонці. Вона вже аж бачила пику продавчині Вальки, яка її Володьці буде той хліб відпускати. Знала, що село й без того вже як вулик гуде. Та людям завжди треба про щось говорити. Нехай говорять, із неї не відпаде.

Володька ще знадвору почув, що в хаті гості. Здогадуючись, хто саме і з якою метою, двічі гепнув підошвами об поріжок, обстукуючи лапті, аби його почули. Стягнув із лисини картуза й неквапно побрів до кухні. Жінки одразу затихли. Григорович привітався з кумою, поклав хлібину на стіл і знову пішов надвір. У хаті, яку колись сам же звів, і на власному обійсті йому тепер було ніяково. Кожен загашник, кожен забитий Нінчиною рукою гвіздок у цім дворі наче дорікав йому: «Бачиш, і без тебе обійшлись!» Косо-криво, але живо. Нінка ніколи не була аж надто доброю господинею, одначе як схоче, то й на гору знесе, а як ні, то й згори не скотить. Володька тинявся двором із кутка в куток, не знаючи, де подітися й за що братися. У його сивій голові стояв такий самий сивий туман. Хоч іще міцний та рівний, але дід, він знову вкотре на віку мав комусь щось доводити. Та чи хотів того, він і сам не знав. Треба було щось робити, аби думати менше, та всі його пориви спека прибивала до землі. Ще й обідішні півні глотки не рвали, а сонце вже проїдало кашкета. Заклавши за спину руки, дід Володька понуро навмання брів госпоною. Сюди, де він колись клепавав косу, Нінка виперла стіл для сушки. Он там

бузок розрісся. У теплиці давно вже шибки посипалися, лавка під грушею зігнила. Тамечки дірка в паркані. Геть усе трохи більш як за двадцять літ обтрусило із себе чоловіка, наче й знаку його тут ніколи не було ні в дворі, ні в хаті. Усе приловчене до бабської руки набуло якихось інших ознак та обрисів, інакшими, трохи сумними очима дивилося на божий світ. І йому по-людськи стало шкода цю жінку, яку він колись певно що любив і яку так сильно образив.

Наче в погріб, дід зайшов у густий аж темний сад, що розлігся за хатою. Його вогка прохолода огорнула дідове тіло, немов свіжа сорочка. Григорович уместився на м'яку молодесеньку траву й притулився спиною до яблуні. Довжелезне, важке її гілля майже сягало землі, і чоловік опинився під ним, немов у халабуді. Ледь уловимий вітерець, що час від часу кудлав деревам пишні гриви, заскакував дідові за комір, лоскотав йому спину й щось тихенько наспівував, випурхуючи ввись. Аби не гуло в ногах та не тягнуло поперек, Володька й досі чув себе парубком у цім садку, наче зчора вийшов він сюди, до цієї яблуні, й тут і був, і не носила його нечиста двадцять вісім літ бог зна де, доки й Нінка поста-ріла та висохла, поки дівчата їхні повиростали та розбіглися. А як згадав про дочок, то ним аж тіпнуло. Що казати їм, як прийдуть до матері в гості? Куди очі подіти? Це Марині восени вже сорок буде, якраз як йому, коли пішов, Ользі навесні тридцять шість виповнилося. Як то так, коли ж воно встигло? Чи пробачать йому дівчата за матір, за себе, що й писати їм стидався, а теперечки явився? Чи, мо, радітимуть? Та як уже буде. Як не виженуть, то по осені садок обрізати треба, антонівка зовсім глуха стоїть, чи й родитиме вже? Понаростало, понакручувало коряччя від низу до верхів, до усього тепер добрих рук треба.

За тою дідовою думою кума вже встигла до центру доїхати, а Нінка борщу зварити, але обідати чогось не гукала його, а він сам до хати не йшов, страхався, що розпитувати буде або дорікати-ме, та ще плакатиме не дай Бог. Але відчора вона нічогісінько в нього не питалася. Поночі прийшов, аби люди не бачили, спитав, чи прийме назад, а та мовчки пустила до хати, послала на тім дивані, що він колись, шоферувавши, з Латвії привіз (бач, не спить на нім), а сама, як так і треба, пішла до телевізора. Уранці обізвалася за сніданням щось про політику та за сусідів трохи порозказувала, хто яку хату де купив та звідкіля приїхав, а про себе

нічого – чи жила з ким, чи сама була. За дочок – ні словечка. І в його самого нічого не питала. А як то його почати, бо ж годилося би наче? Не по-людськи якось воно – варився дід. Та, зітхнувши, поволі підвівся з-під яблуні й, позичивши в Сірка очі, побрів до хати. Ізсередины на вулицю чути було засмажку й часник. Дідові аж у животі забурчало. Нінка тарабанила мисками й лаштувала обідати. Усе крутилася як муха в окропі, більше вдаючи заклопотаність, ніж то було насправді. Володька вмостився край столу, упершись рівними руками в коліна. Так він всідався й замолоду, коли збирався заводити із жінкою якусь серйозну розмову. Але тепер не зводив очей, мов там знизу, у його під лаптями, держава творилася, і він уважно на то дивився. Двічі кахикнув і голосно вдихнув повітря, намірившись почати нарешті балачку.

– А ти оце сама, значить? – спитав і завмер, бо й сам знав, що якось не з того кутка зайшов. Нінка аж оторопіла на мить, насилаючи борщ.

– Стиць, моя зозуляста. Аякже! Чого ж, жила тут з одним, так сама й витурила, бо завіщо ланцюгу кормить, – збрехала та. – Чи ви думаєте, баба без мужика нічого не втьопна? І хліб маю, і до хліба, хіба не бачиш.

– Таке ж, таке. Я ж нічого, це я так, спитався та й усе, – затохтів.

– Я ж оно не питаюся, де тебе чорти таскали піввіку, – уже не вгавала жінка, хоч саму аж морила думка, де то він був, чого втік від їх, чого ховався й чого вернувся. Але й спитать його таки боялася, бо зажило вже наче й снитися перестало.

– Так я той... розкажу, як хочеш, – мало не пошепки прохрипів дід.

– А не хочу! – відрубала Нінка. – Їж мовчки, поки дають.

Обоє нехотя їли й мовчали, аж чутно було, як мухи дзижчать та ложки об зуби цокають. А тоді Нінка збрала миски й заходилася їх перемивать у тазику, де стояла вже набрана тепла вода. Володька було зібрався на вулицю закурити, як жінка раптом спинила.

– Одно мені скажи, ти назовсім чи як? Бо як збираєшся знов у мандри, то зараз іди. А як ні, то... бо мені знать треба, чи наймать людей на косовицю, чи...

– Назовсім я, – уже рушаючи з хати, тихше протягу видихнув дід, урвавши Нінчину жваву пісню.

А та з ганчіркою в руках як стояла, так і впала на стілець, мов той клунок із борошном. Вона не знала, плакати їй чи сміятися, бо хотілося й того, і другого. І боляче було, бо ж вернувся й наче віхтем сухим по рваному, аж кров виступила. І кричати хотілося, і очі йому повиймати, а чогось наче руки хто відтяв. Може, аби років із десять тому прийшов, то й на поріг не пустила б. А тепер... Не пробачила йому, ні... Пожаліла, мабуть. Скільки літ вона кидалася вночі, дослухалася, чи не стукає в двері, з хати вискакувала, як собака рвався. А він оце аж тепер... Як уже й чекати перестала. Як перегоріла вже.

До вечора обоє – ні за холодну воду, бо в обох мов хто жили висотав до ліктів – руки ні до чого не стояли. Володька до полудня десь подівся, бо до хати не заходив зовсім, а вона упала колодою на диван ні жива, ні мертва й пролежала так аж до порання. Його в поміч не звала, до хліва пішла сама. Стала перевзуватися до корови, аж коло лавки з дійницями відро повнісіньке ряски стоїть. Нінка всілася на лавку й довго дивилася на той корм для вутят. А тоді розревлася, наче дівка. І печаль, і відчай, і образа, й злість випікали її від п'ят аж до горла: як сама отих телят годувала на здачу та тягала їх по троє на пасовисько, що й суглоби їй прив'яззю виривали. Як відра з пійлом їм носила за три городи, аж руки до землі повитягувала, як молочку в торбах на базар возила та днювала й ночувала за тими прилавками, аби дівчатам на вдівання заробить... Де ж ти був тоді? Де ти був?! А тепер прийшов – ось він я! Беріть, доглядайте та горшки за мною носіть!..

Сльози жінки висохли вмить, наче хто їй крана закрутив. Із гачка на дверях вона схопила ганчірку й прожогом вискочила з клуні. Шукать Володьку не довелося: як то кажуть, під гарячу руку знайшовся. Куди вже діставала – прикладалася, аж захрипла, хекаючи. А втомившись, бебехнула сракою об землю, а тоді й уся впала, хлипаючи вже від того, що зробила.

Відхвativши від жінки чесно зароблених «печеників», Володька трохи осмілів і почав піднімати Нінку із землі. Згорьована, вицвіла, сива, вона йому була чужою тепер. За ті дванадцять літ, що колись разом прожили за роботою та клопотами, він так і не встиг її тоді роздивитися. І якось усе частіше казав – вона мені трапилася. Не зустрів, не знайшов, не дждався, а трапилася...

Це для нього так було, не для неї. Нінка хоч і скупа на слово вродилася, та любила Володьку сильно. У перші дні, як із рейсу

не вернувся, так побивалася, аж захиріла, мало за костухою не пішла. Аби не діти, точно дуба врізала б, думала – розбився на дорозі. А тоді сама вбить готова була, як почула від завгара, що живим його бачив на ярмарку з молодичкою. Поривалася шукать, навіть листи писала куди попало. А далі втомилася, змирилася, звикла. Солом'яною вдовою піввіку лямку за двох тягла. Забути його силувалася, так ще й дівчата обоє – викапаний він, високі, біляві, й очі в обох – синизна без берегів. Усе талдичила їм, що хоч тут татусь не покупувся.

Володька вмив зарюмсану бабу, відвів до хати і вклав на диван. Сам видоїв корову, підстелив і позамикав у господі. Нінка вийшла зі спальні до чоловіка, як той уже цідив молоко.

– Вечірне – на сметану, дівчата мають приїхати. А вранішнє – на здачу, – в носа пробубніла вона.

Володька кивнув, виправ цідилку й почав лаштувати на стіл. Нінка мовчки дивилася, як у неї на кухні пораяється якийсь дядько. Він був трохи схожим на того Володьку, що колись, сорок років тому, так безжально й безповоротно загарбав її серце. Тоді він був, мов та свічка, високим, збитим і горів. Кому й за що віддав він свою статечність, свою красу, отой вогонь? Ні блиску в очах, ні сили в руках, ні стану, ні слова, як постріл. Боязкий, квапливий, незграбний. Він – чи, може, лише здається? Може, зовсім розум утратила? Може, хто насміхається над нею? Чоловік подав до столу смаженої картоплі з яечнею, молодій цибулі, сала нарубав, а тоді дістав із торби пляшку кагору та плитку шоколаду.

– Це що? – кліпнула Нінка в бік вина. – Смуток за галстука заливати будемо?

– Та чого ж смуток, таке ото, – усміхнувся чоловік. – Неси чарки, поговоримо по-людськи.

Після жінчиних стусанів йому трохи полегшало, і він уже не боявся ні її докорів, ні сліз. Був готовим до всього, бо таки заробив. Нінка не підбирала слів, говорила про дітей, розказала про трьох онуків, яких дід і в очі не бачив. Про те, як жила, – тяглася, щоб у їхніх дівчат не гірше було, як у всіх. Хвалилася, що старша вчителює в місті, а молодша – бухгалтерша на підприємстві. Що обидві голови позав'язували з толком, а не так, як вона – за сині очі та неспані ночі. Володька слухав і все кивав, підтакував. Після того почутого йому аж язик у роті загубився про себе розказувать, а вона й не питала. Частково з гордості та образи, та більше

того, що боялася дізнатися, чого він насправді вернувся оце аж тепер. Може, п'яниця та вигнали, чи бився абощо. Вона не питала, бо ж ще, певно, хотіла таки почути, що не зміг без неї, от і все.

Повкладалися вже за північ. Обом у два вікна порізну світив один молодик. Обом не спалося. Раз по раз Нінка вставала натирати ноги, а Володька все виходив на вулицю, підкурював на порозі цигарку й важко зітхав. Він розумів, що після почутого від жінки вже, певно, ніколи не зможе розказати їй свою правду. Не прийме вона її, не зрозуміє, бо, чесно кажучи, він і сам уже мало що розумів у своєму власному житті. Та чи й повірить Нінка, що завскладу в Сумах підставив його тоді на п'ять років холодної, а добряче старша чиновниця витягла його звідти за матню. Чи пробачить, довідавшись, що цілий рік із кожного рейсу він завертав спочатку до тої іншої, а вже тоді їхав додому. Не хотів сидіти й не мав чим платити, а вертався до жінки чогось без каменюки на шиї. Як сказати Нінці, що не гризла його й однісінька ніч з тою іншою? Може, того, що та чужа здувала з нього пилинки й кормила з долоні апельсинами; що довідався від неї в ліжку такого, про що вдома навіть балакати було зась, що там його не їли їдом і не дорікали усяким дріб'язком... Спочатку не дорікали. А далі мав обов'язків більше, ніж снилося. Та ще більше крику, плачів та погроз. Мусив тікати, та не від Нінки й дівчат, а від тої лярви, від тюрми й позору... Та так утік, що й із собаками дороги не найшов би назад. То там, то сям підживав та працював, аж коли не підживився остаточно. Узав собі жінку з двома дітьми, таку ж згорьовану, як оце Нінка. Та вона наче й схожа була на неї з лица і так по всьому. Жив собі, добре чи ні – хтозна, якось жив. Старався, тягнув. А як Лідка померла, приїхали її діти й сказали: «Йди, відкіля прийшов». Більше року тинявся. Поки ще дужчим був, то хоч сторожем брали та копійку давали на харч і ночувать було де. А як став хворіти – хоч під парканами пропадай. Немає більше куди, того й вернувся.

На одне вухо спавши й Нінка думала про своє. У тій подушці, що давно була вже висохла, знову мокло пір'я, знову ворушилися бабині прищвілі спогади та здогади. Вона не розказала Володьці, якою стала за вік масною від бабських пліток. Та кожна собака в селі гавкала їй у спину. У кожному дворі краще од неї знали, кого вона приймає та з ким спати лягає. Не розказала йому, що той-таки завгар першим за спідницю її хватав. Не призналася, що

важкими були не коса та лопата, а людьми придумана слава, бо не кидає чоловік жінку абичого та ще з двома дітьми. А людям і не треба причину знати, вони її самі розкажуть, рознесуть, роздують...

На поранок Володька сам поніс удій молочарям. Забачивши його з бідончиком, усе місцеве бабство, яким усна газета ще звечора рознесла новину, умить ожвавилося. Віталися, мов із родичем багатим, навіть ті, хто ще мить тому розпинався, яка він скотина; беззубо всміхалися йому в очі, бажаючи доброго ранку й здоров'я. Не лишилося в його тут ні друзів, ні добрих сусідів – самі язики.

У п'ятницю вранці Нінка вчинила тіста на рогалі, зарізала курку, вимила підлогу й перетерла в сервантах. Чекали на дівчат. Володька марудився, жінка звично хваталася за все сама, а він лиш безпорадно тупцяв коло неї та питався, що робить. Баба сердилася, бачила, що той нервує, і в неї самої ще більше починали труситися жижки. Раз по раз вона відряджала діда то по зелень коровам, то по ряску вутяттам, аби під ногами не плентався. Нінка знала, що дівчатам уже доклали, що батько вернувся, але ні Марина, ні Ольга нічого про це телефоном у матері не питалися, може, й самі хвилювалися. Як то вони поведуть себе? Аби хоч лайки не було людям на радість, – аж за серце хапалася баба. Ближче до вечора обоє почали чепуритися.

– Ніно, чуєш, а сорочки моєї синьої, що з коротким рукавом, там у шихванері, бува, не з'їла міль? – спитався дід, причісуючи рідкого чуба перед дзеркалом.

– Згадала баба дівера! На ганчірки пішли твої сорочки, – зареготала Нінка, хоча геть усі чоловікові речі вона колись випрала та, акуратно замотавши, винесла на горище.

– У тім будеш, у чім прийшов, нехай бачать, які статки маєш, що за тобою аж земля западається, може, пожаліють та хоч не битимуть, – бовкнула, аж самій стало боляче. Коли у вікнах блиснули фари машини, обоє завмерли.

– Ходьом, – уже за мить чогось пошепки мовила Нінка дідові й першою подалася до дверей. Володька чув, що геть увесь укрився холодним потом, серце його калатало аж у скронях, він боявся рушити з місця, одначе поплівся за бабою. Уже на дворі дідові зовсім стало зле. Мов крізь марлю він дивився, як за ворітьми Нінку обцілюють гості, як витягують із машини торби,

як рушають до двору. Уже за мить дід почув, як чиїсь дужі руки підіймають його із землі. А до тьми прийшов на дивані.

У кімнаті пахло серцевими ліками й було людно. Нінка сиділа поряд із ним, утираючи хусткою очі. Позаду неї збиралася фельдшерка, коло якої копошилися дві молодички.

– Ти куди це знову намилився? – ледь-ледь пробубніла стара під носа, коли дівчата пішли проводити лікарку. Володька водив очима по стелі й усе не міг добрати, що з ним трапалося. Жінчин голос трохи розвіяв йому туман, і дід згадав...

– Ото вони? – прохрипів недужий.

– Вони-вони, – крізь сльози усміхнулась баба.

– А що казали?

– Та що вже про тебе, старого телепня, можна казати. Тільки явився і знову в мандри надумав. Чи дарма ми оце стільки тебе виглядали? – сьорбнула носом Нінка, аж Володьці й самому на очі вийшла вода.

– Чого ж не вертаються? Пішли з хати й нема...

– Шурка сказала, не можна тобі хвилюватися. Полеж трохи.

Аби не ятрити дідові хворого серця, Нінка пішла з кімнати. Коли вже зачиняла за собою двері, Володька почув, що котрась із дівчат спитала в неї, як там батько? Мов із відер, хлюпнуло в діда з очей. Це він, той батько, старий, чужий... батько. Нерухомо, каменюкою на Нінчиній постелі дід лежав і плакав. А за стіною вечеряла родина. Тихо, ледь чутно дочки із зятями щось розповідали матері, наче дзвоники обзивалася до бабці малеча. Крізь теплу вечірню шибку до діда в ліжко нарешті повзла любов. Ні, не та, від якої колись горіло в грудях і терпло в ногах. Тиха, сумна, спокійна. І починалася вона десь там, за невидимим обрієм, за прозорими ріками, десь, відкіля він так довго сюди ішов, а тут, у його тремтячих плечах, виростала кремезним деревом. Довже-лезне, важке його гілля майже сягало землі, і дід лежав під ним, немов у халабуді.

2016

